

IJTIMOYIY FAOL KOMPETENSIYASINING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI

Rustambekova Nigora Abduganisovna¹

¹ Toshkent shahar pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish milliy markazi o'qituvchisi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasini rivojlantirishga asos bo'lgan nazariy-uslubiy asoslar to'liq ko'rib chiqiladi. U o'qituvchilar va tadqiqotchilarga XXI asrning muhim kompetensiyasini rivojlantirishda yo'l-yo'riq ko'rsatadigan nazariy asoslar va metodologik yondashuvlarni o'rganadi.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi, nazariy asoslar, uslubiy asoslar, konstruktivizm, ijtimoiy ta'lim nazariyasi, tanqidiy pedagogika, ishtirokchi ta'lim, servis-ta'lim, loyihaga asoslangan ta'lim, baholash.

Kirish. Bugungi tez o'zgaruvchan va o'zaro bog'liq dunyoda ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi shaxslar uchun murakkab ijtimoiy muammolarni hal qilish va o'z jamoalariga mazmunli hissa qo'shish uchun ajralmas sifatga aylandi. Bu kompetensiya shaxslarga fuqarolik hayotida faol va mas'uliyat bilan qatnashish, ijtimoiy muammolarni hal qilishda hamkorlikda ishlash va umumiy manfaatni ilgari surish imkonini beradi. Ushbu maqola ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasini rivojlantirishga asos bo'lgan nazariy-uslubiy asoslarni o'rganadi. Ushbu asoslarni tushunish orqali o'qituvchilar va tadqiqotchilar tanqidiy fikrlashni, ijtimoiy mas'uliyatni va ijobiy ijtimoiy o'zgarishlarga sodiqlikni rivojlantiradigan o'quv muhitini yaratishi mumkin. Maqola ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasining kontseptual asoslarini ta'minlovchi nazariy asoslarni, jumladan konstruktivizm, ijtimoiy ta'lim nazariyasi va tanqidiy pedagogikani o'rganish bilan boshlanadi. So'ngra ushbu kompetensiyani rivojlantirishga samarali yordam beruvchi metodologik yondashuvlar, masalan, ishtirokchi ta'lim, xizmat ko'rsatish va loyihaga asoslangan ta'lim kabilar muhokama qilinadi. Va nihoyat, maqolada o'quvchilarning ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasidagi taraqqiyoti va o'sishini baholash uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan baholash strategiyalari o'rganiladi. Nazariy-uslubiy asoslarni har tomonlama o'rganish orqali ushbu maqola pedagog va tadqiqotchilarga ijtimoiy faol fuqarolar rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi tamoyillar va amaliyotlar to'g'risida mustahkam tushuncha berishga qaratilgan.

Tahlil va natijalar. Kognitiv va affektiv o'lchovlarni hisobga oladigan baholash strategiyalari o'quvchilarning taraqqiyoti va ijtimoiy faol fuqarolik kompetentsiyasining o'sishini baholash uchun muhimdir. Faoliyatga asoslangan baholashlar, aks ettiruvchi jurnallar va portfolio baholari o'quvchilarning fuqarolik xulq-atvorida ishtirok etish, o'z tajribalarini aks ettirish va ijtimoiy mas'uliyatga sodiqligini ko'rsatish qobiliyatlari haqida qimmatli tushunchalar beradi. O'qituvchilar va tadqiqotchilar sifatida biz o'quvchilarni faol va faol fuqarolar bo'lish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va qobiliyatlar bilan jihozlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu maqolada keltirilgan nazariy-uslubiy asoslarga ta'lim berish va tadqiqotlarimizni asoslash orqali biz o'quvchilarga o'z jamoalari va dunyoga mazmunli hissa qo'shish imkoniyatini berishimiz mumkin.

Nazariy asoslar:

- **Konstruktivizm:** Bu nazariya mazmunli tajriba va atrof-muhit bilan o'zaro munosabatlar orqali bilim va tushunishni qurishda o'quvchilarning faol rolini ta'kidlaydi. Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi o'quvchilarning real dunyo muammolari va ijtimoiy muammolar bilan shug'ullanishi, o'z tajribalarini aks ettirishi va fuqarolik mas'uliyati haqidagi o'z tushunchalarini shakllantirishi natijasida shakllanadi.
- **Ijtimoiy ta'lim nazariyasi:** Bu nazariya shaxslarning ijtimoiy xulq-atvor va munosabatlarni kuzatish, taqlid qilish va ijtimoiy muhitdan mustahkamlash orqali o'rganishini taklif qiladi. Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi ushbu xatti-harakatni ko'rsatadigan boshqalar, masalan, faol fuqarolar, jamoat rahbarlari va ijtimoiy faollar bilan o'zaro munosabatda bo'lishni o'rganishda rivojlanadi.
- **Tanqidiy pedagogika:** tanqidiy pedagogika tanqidiy fikrlash, ijtimoiy adolat va imkoniyatlarni kengaytirish muhimligini ta'kidlaydi. U o'quvchilarni jamiyat normalarini shubha ostiga olishga, kuch tuzilmalarini tahlil qilishga va ijobiy ijtimoiy o'zgarishlarga harakat qilishga undaydi. Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi ijtimoiy muammolarni hal qiluvchi tanqidiy so'rovlar, muloqotlar va harakatga yo'naltirilgan loyihalar orqali rivojlanadi.

Uslubiy yondashuvlar:

- **Ishtirok etish asosida o'rganish:** Bu yondashuv o'quvchilarni qarorlar qabul qilish, muammolarni hal qilish va jamoat loyihalariga faol jalb qiladi. U egalik va mas'uliyat hissini tarbiyalaydi, ijtimoiy faol fuqarolikni rag'batlantiradi. Talabalar munozaralarda ishtirok etadilar, harakatlar rejalarini ishlab chiqadilar va ijtimoiy muammolarni hal qilish uchun aniq choralar ko'radilar.
- **Xizmat-o'rganish:** Xizmat ko'rsatish-o'rganish akademik ta'limni jamoat xizmati bilan birlashtirib, o'quvchilarga o'z bilim va ko'nikmalarini real dunyo muammolariga qo'llash imkonini beradi. U empatiyani, muammolarni hal qilish qobiliyatini va ijtimoiy mas'uliyatga sodiqlikni rivojlantiradi. Talabalar xizmat loyihalarida ishtirok etadilar, o'z tajribalari haqida fikr yuritadilar va o'rganishlarini ijtimoiy muammolar bilan bog'laydilar.
- **Loyihaga asoslangan ta'lim:** Loyihaga asoslangan ta'lim o'quvchilarni haqiqiy muammolar yoki muammolarni hal qiladigan kengaytirilgan, hamkorlikdagi loyihalarga jalb qiladi. U jamoada ishlash, izlanish va bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo'llashga undaydi. O'quvchilar ijtimoiy muammolarga yo'naltirilgan loyihalar ustida ishlaydilar, yechimlarni ishlab chiqadilar va o'z xulosalarini jamiyatga taqdim etadilar.

Baholash strategiyalari. Ijtimoiy faol fuqarolik kompetentsiyasini baholash kognitiv va affektiv o'lchovlarni hisobga oladigan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Usullarga quyidagilar kiradi:

- **Faoliyatga asoslangan baholash:** Bunda o'quvchilarning ijtimoiy faol xatti-harakatlarni amalga oshirish qobiliyati baholanadi, masalan, jamoat ishlarida qatnashish, ijtimoiy adolatni himoya qilish yoki nizolarni tinch yo'l bilan hal qilish.

- **Reflektiv jurnallar:** O'quvchilar o'z tajribalari va ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasini rivojlantirish haqida fikr yuritadilar. Ular ijtimoiy faoliyatdagi ishtiroki, qiyinchiliklari va vaqt o'tishi bilan o'sishi haqida yozadilar.
- **Portfolio bahosi:** O'quvchilar ijtimoiy faol faoliyatdagi ishtiroki va vaqt o'tishi bilan o'sishi haqidagi dalillarni to'playdi. Portfellar loyiha ishi, xizmatni o'rganish tajribasi va aks ettiruvchi yozishni o'z ichiga olishi mumkin.

Xulosa. Ushbu maqolada ko'rib chiqilgan nazariy-uslubiy asoslar ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasini tushunish va rivojlantirish uchun keng qamrovli asoslarni taqdim etadi. Konstruktiv, ijtimoiy ta'lim va tanqidiy pedagogik nazariyalarni ishtirokchi ta'lim, xizmat ko'rsatish va loyihaga asoslangan ta'lim yondashuvlari bilan integratsiyalash orqali o'qituvchilar tanqidiy fikrlash, ijtimoiy mas'uliyat va ijobiy ijtimoiy o'zgarishlarga sodiqlikni rivojlantiradigan o'quv muhitini yaratishi mumkin. Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi shunchaki mavhum tushuncha emas, balki XXI asrning murakkab muammolari va imkoniyatlarini yengish uchun shaxslar uchun muhim fazilatdir. Talabalarimizda ushbu kompetensiyani rivojlantirish orqali biz ularni yanada adolatli va adolatli jamiyat qurish uchun hamkorlikda ishlaydigan mas'uliyatli, rahm-shafqatli va faol fuqarolar bo'lishga tayyorlamoqdamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Piaget, J. (1952). Bolalarda aqlning kelib chiqishi.
2. Vygotskiy, L. S. (1978). Jamiyatdagi aql: oliy psixologik jarayonlarning rivojlanishi.
3. Freire, P. (1970). Mazlumlar pedagogikasi.
4. www.lex.uz
5. www.ziynet.uz
6. www.sies.uz
7. www.wikipedia.uz
8. www.stat.uz